



Datum van inontvangstneming : 21/08/2025

Zaak C-380/25

Samenvatting van het verzoek om een prejudiciële beslissing overeenkomstig artikel 98, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie

Datum van indiening:

10 juni 2025

Verwijzende rechter:

Corte suprema di cassazione (Italië)

Datum van de bekendmaking van de verwijzingsbeslissing:

12 mei 2025

Verzoekende partijen:

A.M.

H.K.

Verwerende partij:

Bellavista Società Agricola Ss

Voorwerp van de procedure in het hoofdgeding

Beroep in cassatie dat is ingesteld in het kader van een geschil over een veelheid aan arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd van twee landbouwarbeiders die in dienst zijn van een vennootschap. De landbouwarbeiders verzoeken om omzetting van hun arbeidsverhouding in een arbeidsverhouding voor onbepaalde tijd bij dezelfde vennootschap.

Voorwerp en rechtsgrondslag van de prejudiciële verwijzing

De verwijzende rechter vraagt zich af of de Italiaanse regeling inzake arbeidsverhoudingen voor bepaalde tijd van landbouwarbeiders verenigbaar is met richtlijn 1999/70/EG van de Raad van 28 juni 1999 betreffende de door het EVV, de UNICE en het CEEP gesloten raamovereenkomst inzake arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd.

Prejudiciële vragen

- Moet clause 5 van de op 18 maart 1999 gesloten raamovereenkomst inzake arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd, die als bijlage is gevoegd bij richtlijn 1999/70/EG van de Raad van 28 juni 1999 betreffende de door het EVV, de Unice en het CEEP gesloten raamovereenkomst inzake arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd, aldus worden uitgelegd dat deze zich verzet tegen een nationale regeling op grond waarvan de ter uitvoering van deze richtlijn vastgestelde regels van gemeen recht inzake arbeidsverhoudingen voor bepaalde tijd niet van toepassing zijn op arbeidsverhoudingen tussen werkgevers in de landbouw en werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd?
- Moet clause 5 aldus worden uitgelegd dat binnen het kader van gelijkwaardige wettelijke maatregelen ter voorkoming van misbruik, waarin rekening wordt gehouden met de behoeften van de landbouwsector, een maatregel kan vallen die is opgenomen in de door de sociale partners gesloten collectieve arbeidsovereenkomst waarin het recht is vastgelegd dat een overeenkomst voor bepaalde tijd in een arbeidsverhouding voor onbepaalde tijd wordt omgezet wanneer een landbouwarbeider gedurende 180 dagen daadwerkelijk arbeid verricht bij hetzelfde bedrijf, te berekenen binnen een termijn van 12 maanden vanaf de datum van zijn aanwerving, welk recht moet worden uitgeoefend binnen een vervalt termijn van zes maanden?

Aangevoerde bepalingen van Unierecht

Richtlijn 1999/70/EG van de Raad van 28 juni 1999 betreffende de door het EVV, de UNICE en het CEEP gesloten raamovereenkomst inzake arbeidsovereenkomsten voor onbepaalde tijd, met name de overwegingen 6, 8, 10 en 14, en de preambule, de algemene overwegingen, clause 1, clause 2, punten 1 en 2, en clauses 3 en 5 van de bijlage.

Aangevoerde bepalingen van nationaal recht

Artikelen 3, 11 en 117 van de *Costituzione* (grondwet)

Decreto legislativo 11 agosto 1993, n. 375 (wetsbesluit nr. 375 van 11 augustus 1993; hierna: „d.lgs. 375/1993”)

Artikel 12, eerste lid, luidt: „Voor de toepassing van de bepalingen inzake sociale zekerheid en sociale bijstand, met inbegrip van die betreffende de verzekering tegen arbeidsongevallen en beroepsziekten, worden werknemers in de landbouw, met uitzondering van degenen met een administratieve functie, onderscheiden in werknemers in vaste dienst en werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd.”

Artikel 12, tweede lid, luidt: „Voor de toepassing van het in lid 1 bedoelde onderscheid zijn de woorden „vaste werknemer met een arbeidsovereenkomst voor een jaar en soortgelijke categorieën in wetten, handelingen met kracht van wet en bestuurshandelingen” gelijkwaardig aan „werknemer in vaste dienst”, onverminderd, voor elke andere bewoording, de gelijkwaardigheid aan „werknemer met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd”.

Decreto legislativo 6 settembre 2001, n. 368 (wetsbesluit nr. 368 van 6 september 2001; hierna: „d.lgs. 368/2001”), aangenomen „ter uitvoering van richtlijn 1999/70/EG betreffende de door de UNICE, het CEEP en het EVV gesloten raamovereenkomst inzake arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd”

Artikel 10, met als opschrift „Specifieke uitsluitingen en regelingen”, bepaalt in het tweede lid het volgende: „Van de werkingssfeer van dit wetsbesluit zijn uitgesloten de arbeidsverhoudingen tussen werkgevers in de landbouw en werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd als omschreven in artikel 12, lid 2, van d.lgs. 375/1993.”

Decreto legislativo 15 giugno 2015, n. 81 (wetbesluit nr. 81 van 15 juni 2015; hierna: „d.lgs. 81/2015”) (*ratione temporis* niet van toepassing op het onderhavige geding, aangezien het op 24 juni 2015 in werking is getreden)

Artikel 29, met als opschrift „Specifieke uitsluitingen en regelingen” bepaalt in het eerste lid, onder b) dat „arbeidsverhoudingen tussen werkgevers in de landbouw en werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd als omschreven in artikel 12, lid 2, van d.lgs. 375/1993” zijn uitgesloten van de werkingssfeer van het hoofdstuk van het besluit betreffende de regeling van „Arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd”, „voor zover zij al onder specifieke regelingen vallen”.

Bepalingen van de collectieve arbeidsovereenkomst: *Contratto Collettivo Nazionale di Lavoro (CCNL)* (nationale collectieve arbeidsovereenkomst; hierna: „cao”) voor de landbouw en de bloementeel die van kracht is vanaf de vierjarige periode 2006-2009 (bepalingen die in wezen zijn overgenomen in de daaropvolgende cao's van 25 mei 2010 en 22 oktober 2014).

Artikel 18, met het opschrift „Categorieën landbouwarbeiders” bepaalt het volgende: „Voor de toepassing van deze overeenkomst worden als landbouwarbeiders aangemerkt de werknemers die werkzaam zijn bij landbouwbedrijven waarvan de arbeidsverhouding door deze nationale overeenkomst wordt geregeld.

Naargelang van de aard van de arbeidsverhouding zijn landbouwarbeiders te onderscheiden in werknemers in vaste dienst en werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd.

[...]

Werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd zijn:

- a) werknemers die zijn aangeworven op basis van een individuele arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd, zoals bijvoorbeeld degenen die zijn aangeworven voor de uitvoering van kortdurende, seizoensgebonden of occasionele werkzaamheden, of die zijn aangeworven voor bepaalde werkfasen of ter vervanging van afwezige werknemers die recht hebben op het behoud van hun baan;
- b) werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd die zijn aangeworven voor het verrichten van verschillende soorten seizoensarbeid en/of meerdere werkfasen in de loop van het jaar, aan wie het bedrijf een tewerkstelling van in ieder geval meer dan 100 dagen per jaar moet garanderen. In dat geval moeten in de in artikel 11 bedoelde individuele overeenkomst of in de in artikel 24 bedoelde overeenkomsten de vermoedelijke tijdvakken van tewerkstelling worden vermeld, waarvoor de werknemer zijn beschikbaarheid garandeert op straffe van verlies van zijn baan in de latere fasen en de hierboven bedoelde werkgelegenheidsgarantie, behalve in gevallen waarin wordt bewezen dat hij werkelijk verhinderd is;
- c) werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd die oorspronkelijk zijn aangeworven in het kader van een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd van meer dan 180 dagen die in het kader van één ononderbroken arbeidsverhouding moet worden uitgevoerd.

[...]”.

Artikel 20, met het opschrift „Omzetting van de arbeidsverhouding”, bepaalt het volgende: „Werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd die binnen hetzelfde bedrijf – binnen een periode van 12 maanden vanaf de datum van aanwerving – 180 dagen daadwerkelijk hebben gewerkt, hebben recht op omzetting van hun arbeidsverhouding in een overeenkomst voor onbepaalde tijd met dezelfde regeling als die welke geldt voor werknemers die van het begin af aan voor onbepaalde tijd zijn aangeworven. Het recht op omzetting van de arbeidsverhouding moet op straffe van verval worden uitgeoefend binnen een termijn van 6 maanden te rekenen vanaf de datum waarop het vereiste van 180 dagen daadwerkelijke arbeid is vervuld, door middel van een schriftelijke mededeling aan de werkgever. Zodra de werkgever de schriftelijke mededeling van de werknemer binnen de gestelde termijn ontvangt, moet hij de bevoegde organen op de hoogte brengen van de totstandkoming van de nieuwe arbeidsverhouding voor onbepaalde tijd.

Het recht op omzetting van de arbeidsverhouding komt niet toe aan:

- 1) werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd die oorspronkelijk zijn aangeworven op basis van een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd met een garantie van ten minste 100 dagen als bedoeld in de artikelen 18 en 19, onder b), van deze cao;

2) werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd die oorspronkelijk zijn aangeworven in het kader van een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd van meer dan 180 dagen die in het kader van één ononderbroken arbeidsverhouding moet worden uitgevoerd als bedoeld onder c) van de artikelen 18 en 19 van deze cao;

3) werknemers voor bepaalde tijd die zijn aangeworven ter vervanging van afwezige werknemers die recht hebben op behoud van hun baan.”

Korte uiteenzetting van de feiten en de procedure

- 1 De werknemers A. M. en H. K., verzoekers, hebben afzonderlijk beroep ingesteld bij de Tribunale di Brescia (rechter in eerste aanleg Brescia, Italië), waarin zij hebben uiteengezet dat zij bij de Società Agricola Bellavista ss., verweerster, in het kader van een veelheid van arbeidsverhoudingen voor bepaalde tijd arbeid hebben verricht bestaande uit snoeiwerkzaamheden, de druivenoogst en andere werkzaamheden op het land. Verzoekers hebben de Tribunale di Brescia verzocht om de einddatum die in de arbeidsovereenkomsten en de daarbij behorende verlengingen is vastgesteld onverbindend te verklaren, en een voltijdse arbeidsverhouding voor onbepaalde tijd in dienst van verweerster tot stand te brengen waarbij verweerster wordt veroordeeld de werknemers weer in dienst te nemen en een schadevergoeding te betalen.
- 2 De Tribunale di Brescia heeft deze beroepen verworpen. Verzoekers hebben tegen de uitspraken in eerste aanleg hoger beroep ingesteld bij de Corte di appello di Brescia (rechter in tweede aanleg Brescia).
- 3 De Corte di appello di Brescia heeft deze hoger beroepen verworpen. Deze rechter heeft opgemerkt dat verzoekers – op grond van talrijke arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd – daadwerkelijk arbeid in loondienst hebben verricht in dienst van de verwerende vennootschap als werknemers in de wijnbouw, maar heeft vervolgens verklaard dat artikel 10 van d.lgs. 368/2001 de arbeidsverhoudingen tussen werkgevers in de landbouw en werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd uitsluit van de werkingssfeer van de algemene regeling van de d.lgs. ter uitvoering van richtlijn 1999/70/EG, die bepalingen bevat ter voorkoming van de vernieuwing van arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd voor andere arbeidsverhoudingen. Deze rechter heeft bovendien gewezen op de cao voor de landbouw en de bloementeel die van toepassing is op de litigieuze arbeidsverhoudingen, waarin is bepaald dat „werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd die binnen hetzelfde bedrijf – binnen een periode van 12 maanden vanaf de datum van aanwerving – 180 dagen daadwerkelijk hebben gewerkt, recht hebben op omzetting van hun arbeidsverhouding in een overeenkomst voor onbepaalde tijd met dezelfde regeling als die welke geldt voor werknemers die van het begin af aan voor onbepaalde tijd zijn aangeworven”. In dit verband heeft de rechter opgemerkt dat de verzoekende werknemers in de 12 maanden vanaf hun aanwerving niet meer

dan 180 dagen daadwerkelijk hadden gewerkt en bovendien hun recht op omzetting niet hadden uitgeoefend binnen de in de cao gestelde vervalttermijn van zes maanden. Met betrekking tot deze cao was de rechter ook van oordeel dat met deze regeling voor verzoekers het beschermingsniveau wordt gewaarborgd dat de rechtsorde van de Unie vereist. Volgens deze rechter lijkt het, gelet op de seizoensgebonden en/of occasionele behoeften van de landbouwsector, passend een maximale totale duur van opeenvolgende arbeidsovereenkomsten of arbeidsverhoudingen voor bepaalde tijd in de loop van het jaar vast te stellen. Pas wanneer deze maximumduur is overschreden moet ervan worden uitgegaan dat de overeenkomst voor bepaalde tijd wordt misbruikt om te voldoen aan stabiele en blijvende behoeften van de landbouwondernemer, hetgeen het recht van de werknemer op het tot stand brengen van een arbeidsverhouding voor onbepaalde tijd meebrengt.

- 4 Verzoekers hebben bij de verwijzende rechter beroep in cassatie ingesteld.

Voornaamste argumenten van partijen in het hoofdgeding

- 5 Verzoekers stellen dat de Italiaanse regeling inzake de arbeidsverhouding voor bepaalde tijd voor arbeiders in de landbouw onverenigbaar is met de raamovereenkomst van richtlijn 1999/70/EG. Zij verzoeken om artikel 10, lid 2, van d.lgs. 368/2001 en de daaruit volgende toepassing van de daarin (en in d.lgs. 81/2015) begrepen regeling buiten toepassing te laten, en vragen de nationale rechter om aan het Hof van Justitie van de Europese Unie (hierna: „Hof”) een verzoek voor te leggen tot het nemen van een prejudiciële beslissing over de verenigbaarheid van artikel 10, lid 1, van d.lgs. 368/2001 (en artikel 29, lid 1, onder b), van d.lgs. 81/2015) met richtlijn 1999/70/EG.

Korte uiteenzetting van de motivering van de prejudiciële verwijzing

- 6 De vraag naar de verenigbaarheid van de eerder omschreven nationale regeling met het Unierecht wordt opgeworpen in een zaak die aanhangig is bij een rechterlijke instantie waarvan de beslissingen volgens het nationale recht niet kunnen worden aangevochten, en het antwoord op deze vraag is niet zo evident dat daarover redelijkerwijze geen ruimte voor twijfel kan bestaan (zie arrest van het Hof van 25 januari 2024, Italiaans Rode Kruis e.a., C-389/22, EU:C:2024:77).
- 7 De verwijzende rechter citeert in zijn verwijzingsbeslissing bepaalde passages uit arresten van het Hof die hij in het kader van het onderhavige geding relevant acht.
- 8 Een van de doelstellingen van de raamovereenkomst die richtlijn 1999/70/EG beoogt uit te voeren is het vaststellen van een kader voor het gebruik van opeenvolgende arbeidsovereenkomsten of arbeidsverhoudingen voor bepaald tijd, dat als een mogelijke bron van misbruik ten nadele van werknemers wordt beschouwd, door te voorzien in een aantal minimale beschermende bepalingen om te vermijden dat werknemers in een precaire situatie komen te verkeren (zie onder

meer arresten van het Hof van 4 juli 2006, [REDACTED] e.a., C-212/04, EU:C:2006:443, punt 63; 26 november 2014, [REDACTED] e.a., gevoegde zaken C-22/13, C-61/13 tot en met C-63/13 en C-418/13, EU:C:2014:2401, punt 72; 7 maart 2018, [REDACTED] C-494/16, EU:C:2018:166, punt 25).

- 9 Uit de tweede alinea van de preambule van de raamovereenkomst en uit de punten 6 en 8 van de algemene overwegingen ervan komt naar voren dat het genot van vaste dienstbetrekkingen wordt opgevat als een essentieel onderdeel van de werknemersbescherming, terwijl arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd slechts in sommige omstandigheden in de behoeften van zowel de werkgever als de werknemer kunnen voorzien (zie onder meer arresten van het Hof van 26 november 2014, [REDACTED] e.a., gevoegde zaken C-22/13, C-61/13 tot en met C-63/13 en C-418/13, EU:C:2014:2401, punt 73; 26 februari 2015, Commissie/Luxemburg, C-238/14, EU:C:2015:128, punt 36; 14 september 2016, [REDACTED] C-16/15, EU:C:2016:679, punt 27).
- 10 Clausule 5, punt 1, van de raamovereenkomst legt de lidstaten de verplichting op om, teneinde misbruik als gevolg van het gebruik van opeenvolgende arbeidsovereenkomsten of arbeidsverhoudingen voor bepaalde tijd te voorkomen, ten minste één van de daarin genoemde maatregelen op effectieve en bindende wijze vast te stellen en die lidstaten beschikken in dit verband over een beoordelingsmarge, aangezien zij naar keuze een of meer van de in clausule 5, punt 1, onder a) tot en met c), genoemde maatregelen of bestaande gelijkwaardige wettelijke maatregelen kunnen invoeren (zie in die zin arresten van het Hof van 26 november 2014, [REDACTED] e.a., gevoegde zaken C-22/13, C-61/13 tot en met C-63/13 en C-418/13, EU:C:2014:2401, punt 75; 26 februari 2015, Commissie/Luxemburg, C-238/14, EU:C:2015:128, punt 38; 7 maart 2018, [REDACTED] C-494/16, EU:C:2018:166, punt 27).
- 11 Aldus stelt clausule 5, punt 1, van de raamovereenkomst de lidstaten een algemeen doel, bestaande in het voorkomen van dergelijk misbruik, maar laat zij hun de vrijheid om de middelen voor het bereiken daarvan te kiezen, mits daarmee geen afbreuk wordt gedaan aan het doel of het nuttig effect van de raamovereenkomst (zie onder andere arresten van het Hof van 26 november 2014, [REDACTED] e.a., gevoegde zaken C-22/13, C-61/13 tot en met C-63/13 en C-418/13, EU:C:2014:2401, punt 76; 26 februari 2015, Commissie/Luxemburg, C-238/14, EU:C:2015:128, punt 39; 7 maart 2018, [REDACTED] C-494/16, EU:C:2018:166, punt 28).
- 12 Volgens het Hof hebben de lidstaten, zoals blijkt uit clausule 5, lid 1, van de raamovereenkomst en in overeenstemming met de derde alinea van de preambule en de punten 8 en 10 van de algemene overwegingen, bij de tenuitvoerlegging van de raamovereenkomst de mogelijkheid, voor zover dit objectief wordt gerechtvaardigd, rekening te houden met de bijzondere behoeften van de betreffende specifieke sectoren en/of categorieën werknemers (arresten van het Hof van 25 oktober 2018, [REDACTED] C-331/17, EU:C:2018:859, punt 35 en

aangehaalde rechtspraak, en 13 januari 2022, MIUR en Ufficio Scolastico Regionale per la Campania, C-282/19, EU:C:2022:3, punt 80).

- 13 Wat betreft het begrip „objectieve reden” in de zin van clause 5, lid 1, onder a), van de raamovereenkomst, dit moet aldus worden opgevat dat het ziet op precieze en concrete omstandigheden die een bepaalde activiteit kenmerken en die dus kunnen rechtvaardigen dat in die bijzondere context gebruik wordt gemaakt van opeenvolgende arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd. Die omstandigheden kunnen met name voortvloeien uit de bijzondere aard van de taken waarvoor dergelijke overeenkomsten zijn gesloten en uit de inherente kenmerken ervan, of eventueel, uit het nastreven van een rechtmatige doelstelling van sociaal beleid van een lidstaat (arrest van het Hof van 24 juni 2021, Obras y Servicios Públicos en Acciona Agua, C-550/19, EU:C:2021:514, punt 59 en aangehaalde rechtspraak).
- 14 Daarentegen zou een nationaal voorschrift dat zich ertoe zou beperken via een wettelijke of bestuursrechtelijke bepaling in het algemeen en op abstracte wijze de mogelijkheid te creëren gebruik te maken van opeenvolgende arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd, niet voldoen aan de hiervoor gepreciseerde vereisten. Uit een dergelijke louter formele bepaling kunnen immers geen objectieve en transparante criteria worden afgeleid om na te gaan of de verlenging van dergelijke overeenkomsten werkelijk aan een echte behoefte beantwoordt, geschikt is om de nagestreefde doelstelling te bereiken en daartoe noodzakelijk is. Die bepaling brengt dus een reëel risico van misbruik van dit type overeenkomsten met zich, en is dan ook in strijd met het doel en het nuttige effect van de raamovereenkomst (arrest van het Hof van 24 juni 2021, Obras y Servicios Públicos en Acciona Agua, C-550/19, EU:C:2021:514, punten 60 en 61 aldaar aangehaalde rechtspraak).
- 15 Met betrekking tot de Italiaanse regeling oordeelde het Hof dat clause 5 van de raamovereenkomst aldus moet worden uitgelegd dat zij zich verzet tegen een nationale regeling volgens welke de op arbeidsverhoudingen betrekking hebbende algemene regels die bedoeld zijn om misbruik als gevolg van het gebruik van opeenvolgende arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd te bestraffen door de arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd automatisch om te zetten in een overeenkomst voor onbepaalde tijd indien de arbeidsverhouding na een bepaalde datum voortduurt, niet van toepassing zijn ten aanzien van de werkzaamheden van stichtingen voor dans, opera en orkesten, wanneer er naar nationaal recht geen sprake is van andere effectieve maatregelen ter bestraffing van in die branche geconstateerd misbruik (arrest van het Hof van 25 oktober 2018, [REDACTED], C-331/17, EU:C:2018:859, punt 72).
- 16 Met betrekking tot de uitlegging van clause 5, punt 2, onder a), van de raamovereenkomst die het in beginsel aan de lidstaten en/of de sociale partners overlaat om de voorwaarden vast te stellen waaronder arbeidsovereenkomsten en -verhoudingen voor bepaalde tijd als „opeenvolgend” worden beschouwd, heeft het Hof eraan herinnerd dat, hoewel dit haar verklaring vindt in de wens om de

verscheidenheid van de desbetreffende nationale regelingen te bewaren, de aldus aan de lidstaten gelaten beoordelingsmarge grenzen kent, aangezien zij niet zo ruim kan zijn dat daarmee afbreuk wordt gedaan aan de doelstelling of het nuttig effect van de raamovereenkomst (arresten van het Hof van 3 juni 2021, Instituto Madrileño de Investigación y Desarrollo Rural, Agrario y Alimentari, C-726/19, EU:C:2021:439, punt 30 en aldaar aangehaalde rechtspraak; 22 februari 2024, Consejería de Presidencia, Justicia e Interior de la Comunidad de Madrid e.a., gevoegde zaken C-59/22, C-110/22 en C-159/22, EU:C:2024:149, punten 71 en volgende).

- 17 Volgens het Hof gelden de grenzen van de aan de lidstaten gelaten beoordelingsvrijheid in het bijzonder voor een cruciaal begrip, zoals dat betreffende het opeenvolgend zijn van arbeidsverhoudingen, dat bepalend is voor de definitie van de werkingssfeer zelf van de nationale voorschriften ter uitvoering van de raamovereenkomst (arrest van het Hof van 3 juni 2021, Instituto Madrileño de Investigación y Desarrollo Rural, Agrario y Alimentario, C-726/19, EU:C:2021:439, punt 32 en aldaar aangehaalde rechtspraak).
- 18 Een dergelijke restrictieve uitlegging van het begrip „opeenvolgende arbeidsverhoudingen voor bepaalde tijd” zou het immers mogelijk maken werknemers jarenlang in een onzekere arbeidssituatie te werk te stellen (arrest van het Hof van 3 juni 2021, Instituto Madrileño de Investigación y Desarrollo Rural, Agrario y Alimentario, C-726/19, EU:C:2021:439, punt 36 en aldaar aangehaalde rechtspraak), en zou er niet alleen toe kunnen leiden dat tal van arbeidsverhoudingen voor bepaalde tijd feitelijk niet de werknemersbescherming genieten die met richtlijn 1999/70 en de raamovereenkomst wordt beoogd, door de verregaande uitholling van de daarmee nagestreefde doelstelling, maar ook dat werkgevers misbruik kunnen gaan maken van dergelijke verhoudingen om te voorzien in permanente en blijvende personeelsbehoeften (arrest van het Hof van 3 juni 2021, Instituto Madrileño de Investigación y Desarrollo Rural, Agrario y Alimentario, C-726/19, EU:C:2021:439, punt 37 en aldaar aangehaalde rechtspraak).
- 19 De betrokken rechtsbetrekkingen vallen, als arbeidsverhoudingen voor bepaalde tijd die rechtstreeks tussen de werkgever en de werknemer zijn aangegaan, binnen de werkingssfeer van de raamovereenkomst in de zin van clause 2 juncto clause 3 ervan.
- 20 Recentelijk heeft het Hof verklaard dat „de arbeidsverhouding van de [...] landarbeiders met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd [wordt] beheerst door de Italiaanse arbeidswetgeving alsook door de cao, en [...] dus binnen de werkingssfeer van de raamovereenkomst [valt]” (arrest Hof van 8 mei 2025, L.T., gevoegde zaken C-212/24, C-226/24 en C-227/24, EU:C:2025:341, punt 43).
- 21 Zoals hiervoor echter al is opgemerkt, onttrekt artikel 10, lid 2, van d.lgs. 368/2001 de arbeidsverhoudingen tussen werkgevers in de landbouw en werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd volledig aan de

werkingssfeer van de d.lgs. ter uitvoering van richtlijn 1999/70/EG, die bepalingen bevat ter voorkoming van de vernieuwing van arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd voor andere arbeidsverhoudingen.

- 22 De uitsluiting, die overigens door de latere d.lgs. 81/2015 is bevestigd, vindt haar oorsprong, ook historisch gezien, in het bijzondere karakter van de arbeid in de landbouw die vaak verband houdt met werkzaamheden die in bepaalde perioden van het jaar plaatsvinden of door natuurverschijnselen worden bepaald, zodat de vereiste hoeveelheid arbeidskrachten gewoonlijk variabel is en in Italië – zoals in herinnering is gebracht in de procedure die heeft geleid tot het arrest van het Hof van 8 mei 2025, L.T., gevoegde zaken C-212/24, C-226/24 en C-227/24, EU:C:2025:341 – een groot deel van de arbeidskrachten in de landbouw op tijdelijke basis wordt tewerkgesteld.
- 23 Gelet op de uitsluiting in de wetgeving vindt de regeling van de arbeidsverhouding haar grondslag in de hierboven genoemde cao naar gemeen recht die in casu onbetwistbaar van toepassing is. Volgens de Corte di appello di Brescia wordt met deze regeling „voor verzoekers het beschermingsniveau gewaarborgd dat de rechtsorde van de Unie vereist”, aangezien deze een beschermingsmechanisme bevat dat een „totale maximumduur van opeenvolgende arbeidsovereenkomsten of arbeidsverhoudingen voor bepaalde tijd” vaststelt, namelijk 180 dagen waarop daadwerkelijk arbeid wordt verricht, ook al moeten deze dagen worden berekend over een periode van 12 maanden vanaf de datum van aanwerving, zodat alleen bij overschrijding van deze limiet „moet worden aangenomen dat de arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd oneigenlijk wordt gebruikt om te voldoen aan de stabiele en duurzame behoeften van de landbouwondernemer”.
- 24 Uitlegging van Unierecht – op grond waarvan een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd „onder bepaalde omstandigheden” ook aan de behoeften van de werknemer beantwoord – gaat daarom vooraf aan de beslechting van het geding dat aan het Hof is voorgelegd, ten einde vast te stellen of de herhaaldelijk aangehaalde clause 5, ook gelezen in het licht van de preambule en overweging 10 ervan, waarin aan de lidstaten en de sociale partners wordt verzocht om bepalingen te formuleren die rekening houden met „specifieke situaties”, „omstandigheden”, „behoefte” in bijzondere sectoren, waartoe zeker arbeid in de landbouwsector behoort, al dan niet in de weg staat aan een nationale regeling als hierboven omschreven.